

Sveriges Arkitekter
Swedish Association
of Architects

Sveriges Arkitekter
informerar om

Arkitekttävlingar

och Sveriges Arkitekters
tävlingsservice

Många välkända och betydelsefulla arkitektoniska verk är resultatet av arkitekttävlingar – från Stockholms stadshus (överst, arkitekt Ragnar Östberg) till Sveriges ambassad i Washington (Wingårdh Arkitektkontor genom arkitekter SAR/MSA Gert Wingårdh och Tomas Hansen m.fl, belönades med Kasper Salin-priset 2007).

Omslag: Detaljbild av Uppsala konsert & kongress, resultatet av arkitekttävling 2002 (Henning Larsen Architects genom Mette Kynne Frandsen och Johnny Svendborg Andersen m.fl.). Foto: Åke E:son Lindman.

Arkitekttävling

I de tidiga skedena av ett projekt läggs grunden för dess kvaliteter – såväl arkitektoniska, konstnärliga, tekniska, funktionella som ekonomiska. En väl genomförd arkitekttävling, där deltagarna satsar sin kreativitet och kompetens för att åstadkomma det för arrangören bästa förslaget, är i högsta grad **värdeskapande**.

En tävlingsprocess innebär också att stor **kunskap** byggs upp hos arrangören och juryn, både om arkitektur i allmänhet och projektet i synnerhet. Olika lösningars fördelar och nackdelar kan jämföras. Gestaltning, ekonomi och funktion hos olika alternativ kan vägas mot varandra tills man finner den lösning som sammantaget på bästa sätt svarar mot uppställda krav och önskemål. I program och juryarbetet genereras tidigt en mängd kunskaper, engagemang och en samsyn om projektet som är ovärderlig i det fortsatta arbetet.

Arkitekttävlingar har också ett **nyhetsvärde** och **massmedial genomslagkraft**. De skapar intresse, både hos allmänheten, brukare, politiker och berörda parter och kan utnyttjas för att förankra och stärka besluten kring ett projekt. Tävlingsprocessen ger möjligheter till opinionsbildning och marknadsföring. Genom att samma program och redovisningskrav gäller för alla tävlande blir förslagen direkt jämförbara, färdiga för utställning och publicering.

Utställningar av tävlingsförslag är uppskattade som **kulturhändelser** och byggnader eller andra anläggningar som föregåtts av arkitekttävling har ofta blivit **väl kända** redan innan de byggs.

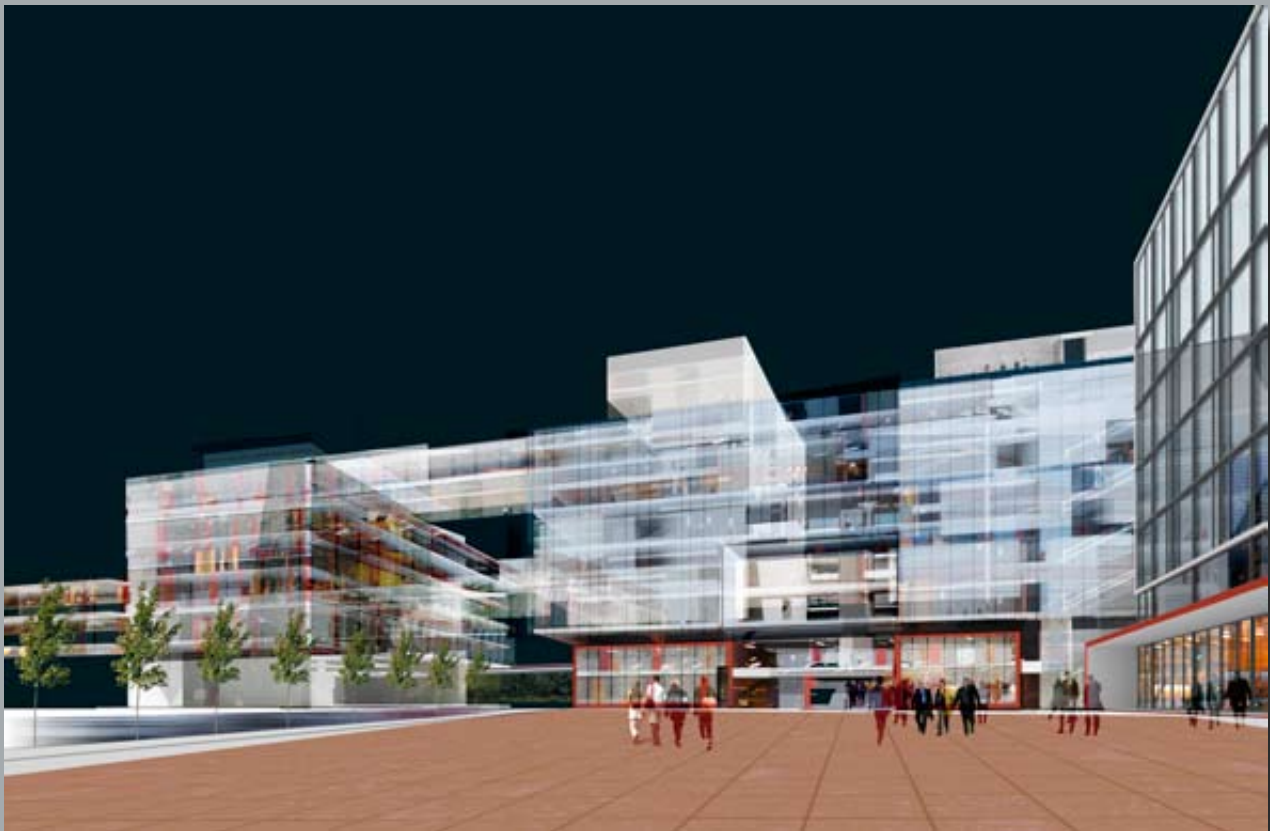
Arkitekttävlingar stimulerar och ger underlag till ett **offentligt samtal** om angelägna byggnads- eller planfrågor. Berörda kan bjudas in till och kan ta del av en diskussion kring projektet. Förståelse kan skapas för hur kontroversiella plan- och gestaltungsfrågor kan lösas.

Arkitekttävlingar skapar en stabil grund för den fortsatta utvecklingen av projekt till ett genomförande. I processen sker en **förankring** av den samlade kunskapen om möjligheter och svårigheter.

Tävlingsformen är godkänd som urvalsprocess enligt **Lagen om offentlig upphandling, LOU**. Efter ett tävlingsförfarande har den upphandlande enheten rätt att förhandla med den vinnande arkitekten om ett fortsatt uppdrag utan en ny upphandlingsprocedur.

Tävlingen ger därför en möjlighet att genom uppdrag till vinnande arkitekt, utan ytterligare konkurrensutsättning, utveckla och realisera projektet även om det fortsättningsvis delas upp i olika etapper. Inom offentlig verksamhet förutsätter andra upphandlingsförfaranden förnyad konkurrensutsättning och upphandling i efterföljande nya skeden. Tävling erbjuder därför, särskilt för den offentliga upphandlaren, en smidig möjlighet att efter genomförd tävling gå rakt in i projektet och med hjälp av vinnande arkitekt realisera detsamma.

Arkitekttävlingens etablerade form och metod för programskrivning, tävling och juryarbete skapar utrymme för **kreativitet och utveckling**.

Arkitektävling lämpar sig för både små och stora projekt. Överst vinnande förslag i allmän tävling om ett litet glashus i stadsparken Borås (Wingårdh Arkitektkontor genom arkitekt SAR/MSA Gert Wingårdh). Därunder vinnande förslag i inbjuden tävling om nytt universitetssjukhus vid Karolinska Solna (White Arkitekter). Se mer av dessa och andra tävlingar på www.arkitekt.se/tavlingar.

Vad är en arkitekttävling?

Arkitekttävlingen är ett sätt att finna den optimala föreningen av form, funktion och ekonomi och samtidigt välja den bästa arkitekten.

Många välkända och betydelsefulla arkitektoniska verk i Sverige är resultatet av arkitekttävlingar. Man kan tävla om allt från stora och offentliga projekt till bostäder, stadsdelar eller mycket små men viktiga uppgifter.

En arkitekttävling innebär att flera arkitekter samtidigt arbetar med samma uppgift utifrån samma förutsättningar och i konkurrens om ett utlovat uppdrag och/eller en prissumma. Tävlingen ger utrymme för en kreativ process som ger djup kunskap om projektets förutsättningar och möjligheter.

Arkitekttävlingar genomförs med lika villkor för alla deltagande och med anonyma förslag för att valet av vinnare ska bli så objektivt som möjligt. De tävlande kommunicerar därför inte med arrangören under själva tävlingsarbetet och tävlingsförslagen bedöms anonymt av en i förväg utsedd, kvalificerad jury.

Tävlingsformen är ett sätt att både välja koncept och utformning och/eller den arkitekt som visar sig ha den bästa idén eller det mest framkomliga förhållningssättet för just det aktuella projektet.

En arkitekttävling är:

- **för beställaren** ett tryggt sätt att finna den optimala föreningen av form, funktion och ekonomi för sitt projekt och samtidigt välja den för projektet bästa arkitekten. Det är också ett sätt att visa att man vill något utöver det vanliga med sitt projekt. Tävlingen ger maximalt utrymme för en kreativ process och djupgående kunskap om projektets förutsättningar och möjligheter.
- **för politiker och allmänhet** stimulans och underlag till offentlig diskussion om angelägna arkitektur- eller stadsbyggnadsfrågor samt en möjlighet att marknadsföra och rikta uppmärksamheten mot den egna orten/kommunen.
- **för arkitekterna** ett sätt att i jämbördig konkurrens med andra arkitekter pröva och utveckla sin förmåga.
- **för arkitekturen** en viktig stimulans för utveckling och kreativitet.

”Arkitekttävlingen är arkitekturens sättpotatis”

(arkitekt SAR/MSA Bengt Lindroos)

– en möjlighet för ännu icke kända arkitekter och idéer att komma fram.

En arkitektävling kan vara allmän eller inbjuden. Överst vinnande förslag i allmän tävling om ny bostadsbebyggelse i kv Gambrinus i Nässjö (arkitekt SAR/MSA Sofia Björkdahl, Björkdahl Englund Arkitekter). Därunder vinnande förslag i inbjuden tävling om bildnings- och kulturcentrum i Hagfors (Larsson Lindstrand Palme arkitektkontor genom Fredrik Larsson, Tor Lindstrand och arkitekt SAR/MSA Mattias Palme i samarbete med Berg arkitektkontor genom arkitekt SAR/MSA Janne Mattsson och Nivå landskapsarkitektur genom landskapsarkitekter LAR/MSA Åsa Drougge och Anna Rämert). Se mer av dessa och andra tävlingar på www.arkitekt.se/tavlingar.

Olika sorters arkitekttävlingar

Arkitekttävlingar kan vara allmänna eller inbjudna.

I en **allmän tävling** kan alla intresserade delta genom att lämna in förslag (krav på särskilda yrkeskvalifikationer kan ställas, men det är mycket ovanligt att andra än professionellt verksamma lämnar in förslag).

I en **inbjuden tävling** deltar endast ett begränsat antal, av arrangören valda, förslagsställare. Urvalet kan göras direkt eller föregås av en allmän eller riktad förfrågan som underlag för en prekvalificeringsfas. De som önskar delta anmäler då sitt intresse och redovisar sina meriter, varefter arrangören kan göra sitt urval. Offentliga beställare måste annonsera sin prekvalificering.

En **tvåstegstävling** är en kombination av dessa former, där första steget är en idéinriktad allmän tävling som leder till att ett begränsat antal deltagare går vidare till det andra steget där de får utveckla och detaljstudera sina förslag.

Det vanligaste skälet för en byggherre att arrangera en arkitekttävling är möjligheten att kunna välja mellan ett antal alternativ till utformning av en plan, en byggnad, en anläggning eller en inredning och att engagera upphovsmannen för arkitektuppdraget vid genomförandet av det vinnande förslaget. Man talar då om **projekttävling**. Men målet kan också vara att få fram underlag för olika handlingsalternativ eller att stimulera öppen debatt runt alternativa lösningar utan att fortsatt uppdrag utlovas. Denna typ av arkitekttävling benämns **idétävling**.

Överst vinnande förslag i inbjuden tävling om Psykiatrins hus i Uppsala (Tengbomgruppen, genom arkitekter MSA Jesper Husman och Eva Ryberg, arkitekter SAR/MSA Christina Hammarling och Ahmed Radwan samt Joakim Grönlund i samarbete med NOD). Därunder vinnande förslag i tävlingen om tillbyggnad till Stockholms stadsbibliotek, en av världens största arkitekttävlingar med över 1.100 förslag (arkitekt Heike Hanada). Se mer av dessa och andra tävlingar på www.arkitekt.se/tavlingar.

Programarbete och programförutsättningar

Innan en arkitekttävling arrangeras bör beställaren noga tänka igenom sin strategi inför det aktuella projektet och ha en klar uppfattning om processen och vilken uppgift man vill att de tävlande ska lösa.

Att tävlingsarrangören tidigt måste ta ställning till programfrågorna och formulera mål och krav är en av tävlingens fördelar. Både tid och pengar kan sparas när man går väl förberedd in i ett projekt.

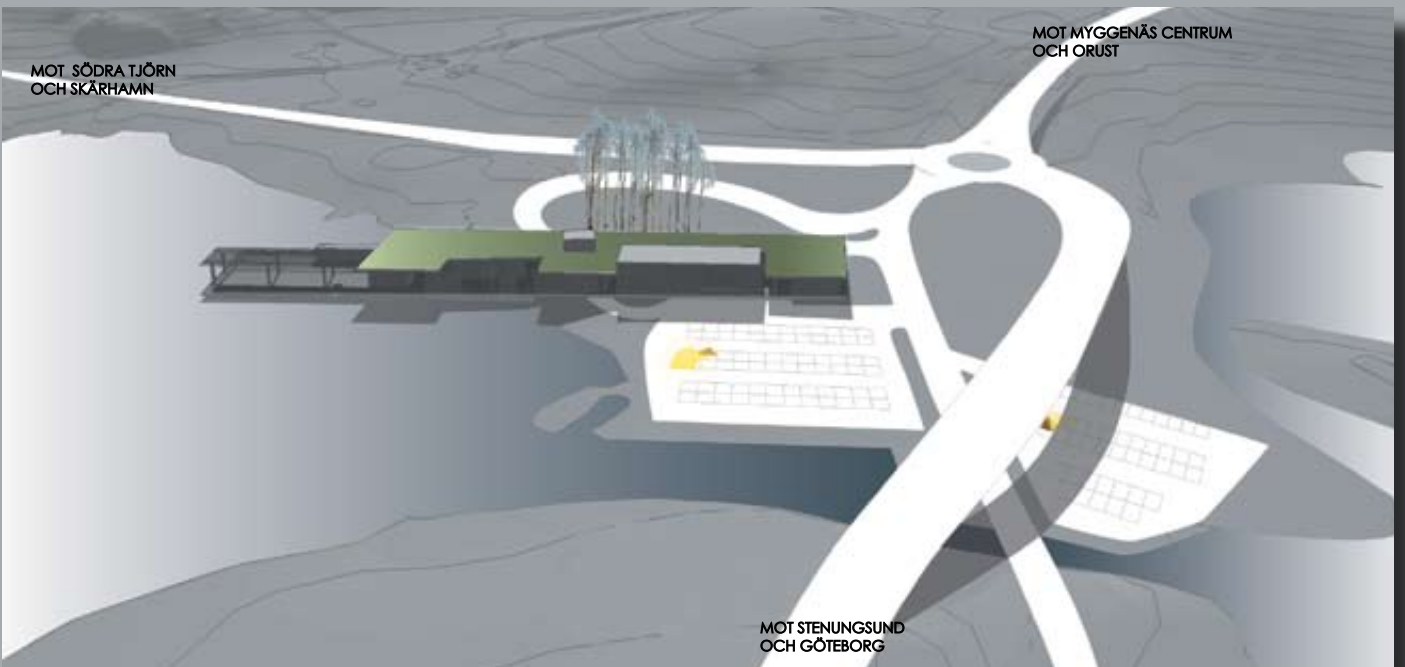
Att arrangera en arkitekttävling innefattar ett åtagande gentemot de tävlande, som lägger ned ett stort arbete och satsar sin kreativitet och kompetens för att utarbeta sina tävlingsförslag. De tävlande måste känna förtroende för att tävlingsvillkoren är rättvisa och rimliga, att bedömningen är professionell och att uppgiften kommer att fullföljas på det sätt som angivits i programmet. Tävlingsprogrammet är att betrakta som ett kontrakt mellan arkitekten och tävlingsarrangören.

Ett programarbete måste alltid utföras i ett projekt, men det är särskilt viktigt vid en arkitekttävling. Den information som ges i programmet och de krav som ställs måste vara **väl genomtänkta och tydligt formulerade utan att vara onödigt detaljerade**, så att alla deltagare arbetar utifrån samma förutsättningar men med största möjliga frihet för kreativiteten. Med de insikter bedömningen av förslagen sedan ger kan programfrågorna ytterligare justeras och förtydligas inför det fortsatta projekteringsuppdraget.

Deltagarna lägger oftast ned långt mer tid och resurser på att genomföra arkitekttävlingen än vad pris- eller arvodessumman motiverar. Mycket arbete satsas som ackvisition och för egen utveckling. En avbruten tävling eller en projekttävling där vinnarprojektet inte kommer till genomförande innebär därför ett slöseri med både arrangörens och deltagarnas resurser.

Tävlingsarrangören bör förvissa sig om att man har kontroll över hela processen, det vill säga att eventuella formella hinder från myndigheters sida i möjligaste mån är undanröjda, att finansiering kan ordnas med mera, för att resultatet av tävlingen ska kunna realiseras. Om det utlovade uppdraget ändå uteblir ska vinnaren kompenseras för detta.

Tävlingsprogrammet ska innan tävlingen startar godkännas av alla jurymedlemmar och, då tävlingen önskas godkänd av Sveriges Arkitekter, av organisationens tävlingsnämnd.

European är en stor europeisk tävling för arkitekter under 40 år, som äger rum vartannat år på ett stort antal olika tomter runt om i Europa. Överst vinnande förslag i Upplands Väsby 2007 (Anna Helamaa, Maija Perhe, Jesse Weckroth, Finland). Därunder vinnande förslag till ny entré till Tjörn 2007 (arkitekt MSA Peter Morander, arkitektstuderenter Maria Petterson och Liisa Gunnarsson, Sverige). Se mer av dessa och andra tävlingar på www.arkitekt.se/tavlingar.

Redovisning

Tävlingsprogrammet bör innehålla tydliga anvisningar för hur tävlingsförslagen ska redovisas, i vilka skalor etcetera.

Den begärda redovisningen ska vara adekvat för bedömningen av förslagens arkitektoniska, funktionella och ekonomiska konsekvenser. Antalet planscher och detaljeringsnivån bör begränsas och tydligt specificeras, både för att underlätta juryns arbete och utställning av förslagen samt för att fokusera de tävlandes arbete på de viktigaste frågorna.

Det är sällan meningsfullt att ägna sig åt detaljer i detta skede, dessa kommer naturligt in i den fortsatta utvecklingen av tävlingsresultatet i dialog mellan arrangören och vinnande arkitekt.

Urvalskriterier

Urvalskriterierna anger för de tävlande vad arrangören kommer att lägga vikt på vid bedömningen. Juryn ska bygga sin bedömning på dessa kriterier – den får inte under arbetet hitta på andra viktiga kriterier eller ignorera något av de kriterier som har ställts upp i programmet. Det är alltså viktigt att kriterierna inte är så detaljerade att de bakbinder juryn till att ta hänsyn till oväsentliga förutsättningar men de får inte vara så allmänna eller oprecisa att arkitekterna inte får någon ledning i sitt arbete.

Det är vanligt att urvalskriterierna rör sig kring tre viktiga kvalitéer. Juryn ska alltid göra en helhetsbedömning av dessa tre huvudkriterier.

1. Arkitektonisk gestaltning – uttryck.

Projektets önskade uttryck ska tydligt beskrivas i programmet (exempelvis ”expressivt” eller ”lågmält”). Om projektets förhållande till omgivningen är avgörande för bedömningen ska också det framgå.

2. Funktionalitet.

Det ska framgå av programmet vilka av projektets funktioner som är mest betydelsefulla för bedömningen.

3. Genomförbarhet.

Det är rimligt att ge de tävlande uppgift om till exempel vilken budget som finns för projektet och att kalkyler görs under bedömningsarbetet. Tekniska lösningar kan också vara viktiga för genomförbarheten. Ett projekt som exempelvis helt bryter mot en existerande detaljplan kan riskera möjligheterna att genomföra projektet.

Foto: Thomas Nordberg

Naturvårdsverket har genomfört en rad inbjudna arkitekttävlingar om nya naturum runt om i Sverige. Överst vinnande förslag till nya entréer till Skuleskogens nationalpark (Andersson Jönsson Landskapsarkitekter genom landskapsarkitekter LAR/MSA Håkan Blanck och Anders Jönsson i samarbete med Formverkstan Söder genom arkitekt SAR/MSA Per Liedner), där bredvid vinnande förslag till utvidgning av Stendörrens naturum (Wingårdhs genom arkitekt SAR/MSA Gert Wingårdh m.fl. i samarbete med NOD). I mitten vinnande förslag till naturum Kosterhavet och från invigningen av naturum Höga Kusten (båda White arkitekter genom arkitekt SAR/MSA Ulla Antonsson och Mattias Lind). Underst vinnande förslag till naturum Kristianstads vattenrike (White arkitekter genom Fredrik Pettersson m.fl) och vinnande förslag till naturum Tåkern (Wingårdhs genom arkitekt SAR/MSA Gert Wingårdh m.fl. i samarbete med NOD). Se mer av dessa och andra tävlingar på www.arkitekt.se/tavlingar.

Bedömning

I en tävling ska det finnas en jury. Dess sammansättning har stor betydelse för tävlingsresultatet och projektets framtid. **Arrangören** bör ha majoritet i juryn, för att de som ska förvalta resultatet av tävlingen ska känna att de både har kontroll över och ansvar för tävlingsresultatet. Vilka arrangören väljer att låta sig representeras av i juryn är en viktig signal till de tävlande om projektets status och realism. Vid offentlig upphandling ska minst en tredjedel av juryn ha samma yrkesmässiga kvalifikationer som de tävlande.

Om tävlingen arrangeras i samarbete med Sveriges Arkitekter utser dess tävlingsnämnd vanligtvis två **sakkunniga** arkitekter, landskapsarkitekter, inredningsarkitekter eller planeringsarkitekter till juryn beroende på projektets art. Dessa sakkunniga bidrar med sitt yrkeskunnande och sin erfarenhet i bedömningsprocessen. De förutsätts också ha en pedagogisk förmåga att tolka och förklara det inlämnade materialet för de jury-medlemmar som inte har samma yrkeskunskap eller erfarenhet av arkitekturprojekt.

Juryn kan vid behov ta stöd av andra sakkunniga, som inte ingår i juryn, till exempel för kostnadsbedömningar.

Det är också juryns uppgift att göra en bedömning av **utvecklingsbarheten** i projekten. Det är sällan som man finner ett projekt som inte kan förbättras i den fortsatta processen.

Juryn måste formulera tydliga motiveringar till sina beslut i ett **juryutlåtande**. Där bör juryn även redogöra för de lärdomar och insikter om projektet den fått under bedömningsprocessen. Juryutlåtandet ska förklara det vinnande förslagets kvaliteter, utvecklingsmöjligheter och eventuella brister för dem som därefter tar över ansvaret för projektets fortsättning och genomförande. Det är också angeläget att de deltagande arkitekterna får respons på sina förslag, även om de inte blir belönade. Jurysekreteraren har således en viktig uppgift. Sveriges Arkitekters Tävlingservice kan anlitas för uppdrag som jurysekreterare.

Prissummor

I en tävling, särskilt i en allmän tävling, lägger de deltagande arkitekterna sammanlagt ned ett arbete som i värde vida överstiger pris- eller arvodessumman. Bakom ett enda förslag kan ligga flera hundra timmars arbete. Det är inte bara pengarna utan möjligheten att få ett fortsatt uppdrag som driver arkitekterna att göra sitt allra bästa i en tävlingssituation.

Arkitekternas beredvillighet får inte överutnyttjas. För tävlingens kvalitet är det av stor vikt att prissumma och tävlingsarvode läggs på en nivå som gör det intressant och möjligt för etablerade arkitekter att delta och göra sitt bästa i detta kreativa skede.

När prissumman fastställs ska hänsyn tas till projektets storlek och komplexitet men också till omfattningen av den redovisning som begärs. I en idétävling ska prissumman alltid vara högre eftersom inget fortsatt uppdrag står i utsikt. Sveriges Arkitekters tävlingservice kan hjälpa till med att bedöma vad som är en rimlig pris/arvodessumma.

Överst vinnande förslag i allmän tävling om Strandbaden, ny strandrestaurang i Falsterbo (arkitekt SAR/MSA, SIR/MSA Fredrik Kjellgren och arkitekt SAR/MSA Joakim Kaminsky). Därunder vinnande förslag i inbjuden tävling om nybyggnad för Smålands Musik och Teater i Jönköping (Wingårdh arkitektkontor genom arkitekt SAR/MSA Gert Wingårdh m.fl.). Se mer av dessa och andra tävlingar på www.arkitekt.se/tavlingar.

Resultatet

När juryn har gjort sitt val – vad händer sedan?

Resultatet av en arkitektävling är ofta att betrakta som en väl utvecklad programskiss eller ett förslag på en lösning som ska **vidareutvecklas** i den fortsatta processen. Förslaget och juryns bedömning är viktiga underlag för det fortsatta arbetet. Många viktiga ställningstaganden har gjorts, man är ganska väl förtrogen med målet för den fortsatta processen. Redan nu har projektet ett högt **värde** – både materiellt och immateriellt, om tävlingsprocessen organiserats och letts på ett bra och ändamålsenligt sätt. Det är nu viktigt att organisera den fortsatta projekteringen och projektledningen så att dessa värden tas tillvara på bästa sätt.

I en inbjuden tävling vet arrangören vilken kompetens de deltagande arkitekterna har och kan redan i programmet ange vilken projekteringsform man avser ha efter tävlingen – generalkonsult eller någon annan form. I prekvalificeringen kan man begära att arkitekterna ska ange vilka **kompetenser** de avser använda i den fortsatta projekteringen.

I en allmän tävling kan arrangören inte göra en sådan bedömning på förhand av arkitekternas resurs och organisation och behöver därför ta slutgiltigt beslut om projektform när det står klart vilka arkitekter som står bakom det vinnande förslaget. Det kan visa sig att arkitekterna har en full projektorganisation inom sitt eget kontor eller inom sina nätverk. Arrangören kan då i förhandlingen med arkitektföretaget fokusera på att se till att tillräcklig kompetens och resurs ställs till projektets förfogande, levererade av den vinnande arkitekten. I andra fall kan den vinnande arkitekten bedömas ha otillräcklig kompetens eller erfarenhet – det är då viktigt att arrangören i förhandlingen med vinnaren försäkrar sig om att nödvändig kompetens tillförs projektet.

Om kompletterande kompetens behöver tillföras för att det vinnande förslaget ska kunna genomföras enligt de bärande intentionerna i förslaget är det viktigt att noga ta ställning till projekteringsorganisationen, fördelningen av ansvarsområden, hierarkier, styrning, beställarrollen, krav på närhet osv.

Projekteringsorganisationen kan anpassas beroende på kompetensen hos arkitekten bakom vinnande förslag. Vägledande för val av projekteringsorganisation bör inte bara vara en smidig process, särskild omsorg behöver också ägnas de värden som tävlingen skapat så att dessa tillvaratas och utvecklas.

Överst vinnande förslag i tvåstegstävling om ny byggnad för sametinget i Kiruna (Murman arkitekter genom arkitekter SAR/MSA Hans Murman och Helena Andersson). Därunder vinnande förslag i tävling om bostadshus som ersättning för Silo IV i Eriksberg, Göteborg (White arkitekter genom arkitekt SAR/MSA Ulla Antonsson och Mattias Lind). Se mer av dessa och andra tävlingar på www.arkitekt.se/tavlingar.

Tävlingar i offentlig upphandling

Offentliga upphandlande enheter kan välja tävling som upphandlingsförfarande. Det begrepp som används i lagtexten (2007:1091) är "**projekttävling**" och förfarandet beskrivs i lagens kapitel 14 (upphandling över tröskelvärdet) och i kapitel 15, 23 § (upphandling under tröskelvärdet). (Upphandlingens värde = värdet på det arkitektuppdrag som tävlingen syftar till.)

Projekttävling kan vara allmän, inbjuden eller en kombination av dessa former, tvåstegstävling.

Projekttävling måste alltid **annonseras**. För upphandling över tröskelvärdet ska annons införas i EU:s gemensamma publikationer. För tävling under tröskelvärdet ska annons införas i en allmänt tillgänglig elektronisk databas eller annonseras i annan form som leder till effektiv konkurrens. Även inbjudan att lämna intresseanmälan inför inbjuden tävling under tröskelvärdet måste annonseras i elektronisk databas som är allmänt tillgänglig. Annons inför inbjuden tävling bör innehålla uppgift om det planerade antalet tävlingsdeltagare. Inkomna intresseanmälningar måste utvärderas seriöst och valet av tävlande göras på objektiva grunder.

Sveriges Arkitekters databas ArkitektUpphandling samarbetar med Opic och innehåller därför samtliga projekttävlingar och andra offentliga upphandlingar som annonserats på föreskrivet sätt.

Projekttävling är en urvalsprocess enligt LOU och ger arrangören rätt att förhandla direkt med vinnaren om fortsatt uppdrag. En tävling erbjuder därför en smidig möjlighet att efter genomförd tävling gå rakt in i projektet och med hjälp av vinnande arkitekt realisera detsamma utan att behöva tillgripa ny upphandlingsprocedur.

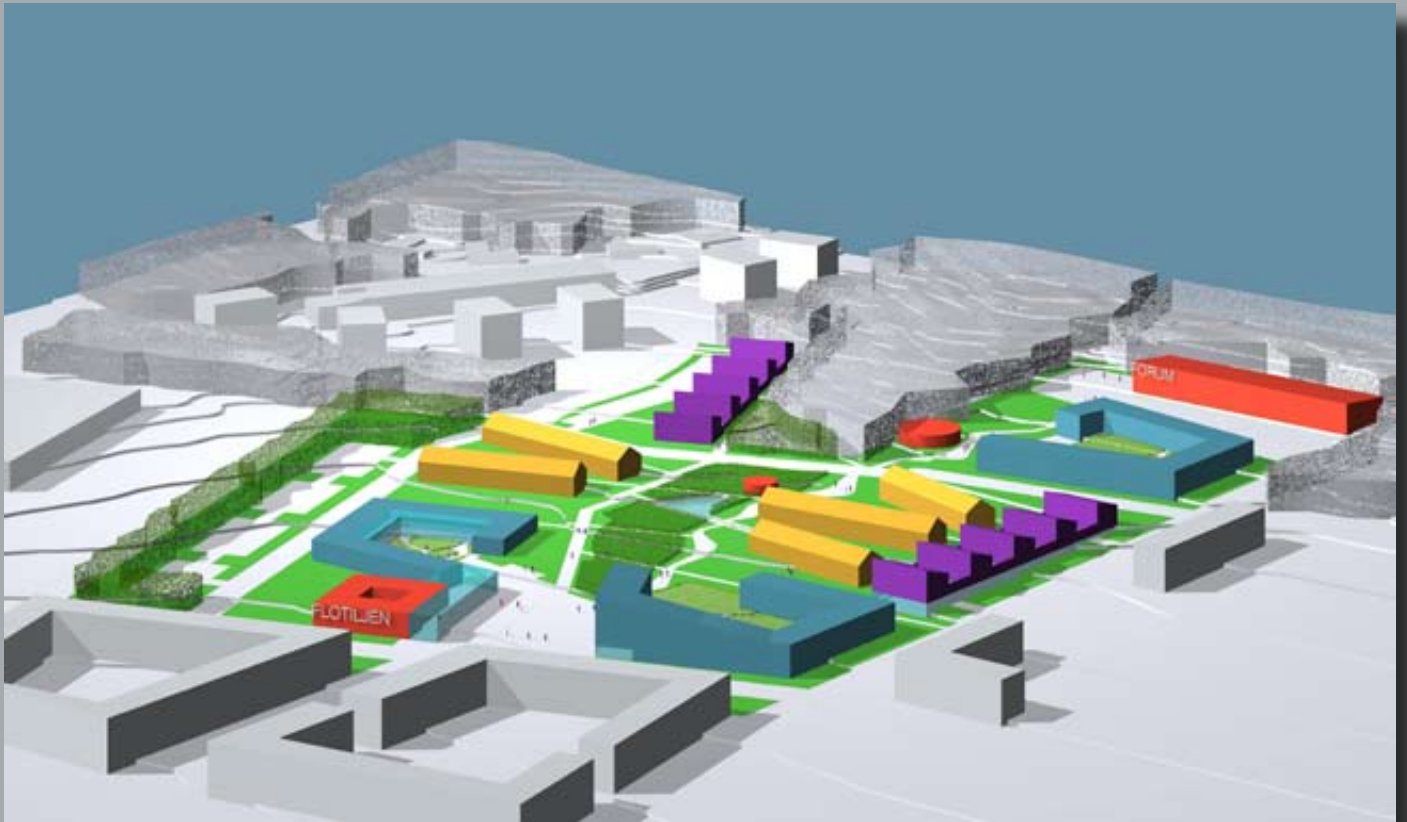
Andra typer av upphandling

På marknaden finns ett upphandlingsförfarande som kallas parallella uppdrag. Förfarandet innebär att flera arkitekter parallellt, men i öppen dialog med beställaren, samtidigt arbetar med samma uppgift. De förutsättningar som getts deltagarna kan vara lika eller skilja sig åt.

Parallella uppdrag är dock inte något enligt LOU tillgängligt upphandlingsförfarande. Inom den offentliga sektorn finns därför inte begreppet parallella uppdrag. Den offentliga upphandlaren måste använda sig av något av de förfaranden som står till buds enligt LOU, vilket kan vara projekttävling eller något av de övriga upphandlingsförfaranden som LOU föreskriver under respektive över tröskelvärdena.

Inom det privata området är det annorlunda. Där har en beställare större frihet att välja form för upphandling och kan alltså arrangera parallella uppdrag. Hur en god process för parallella uppdrag kan läggas upp beskrivs i Sveriges Arkitekters informationsbroschyr om parallella uppdrag. Beställ från www.arkitekt.se/bestall.

Sveriges Arkitekters tävlings- och upphandlingsservice assisterar såväl i tävlingar som i andra upphandlingsförfaranden, bland annat parallella uppdrag.

Sveriges Arkitekters tävlingservice medverkade 2007 i femton tävlingar som avslutades under året. Överst vinnande förslag i tävlingen om Flottiljen i Järfälla – framtidens boende för äldre (Gjørtz Pank & Partners genom Niels Haugård, Hans-Jørn Borgen Paulsen och Fiona Rubens Hansen). Därunder vinnande förslag i tävlingen om Täby torg (Jonas Rune Sangberg, Polyform Arkitekter). Se mer av dessa och andra tävlingar på www.arkitekt.se/tavlingar.

Sveriges Arkitekters tävlings- och upphandlingsservice

Sveriges Arkitekters tävlings- och upphandlingsservice har en lång erfarenhet av att ge stöd till beställare i arkitekttävlingar och andra kvalitetspräglade upphandlingar av arkitekter. Genom mångårigt och kontinuerligt arbete med arkitekttävlingar har vi erfarenheter och kompetens som är till stor nytta i planeringen och genomförandet av en tävling. Detta gör tävlingsprocessen metodisk, trygg och ordnad med fokus på ett resultat med hög kvalitet.

Genom samarbete med Sveriges Arkitekter garanteras arrangören ett väl balanserat program, erfarna ledamöter i juryn, att inbjudan till tävlingen når alla medlemmar i Sveriges Arkitekter och att resultatet exponeras och dokumenteras.

Sveriges Arkitekters tävlingsnämnd är en grupp förtroendevalda arkitekter, representerande alla arkitektdiscipliner och med erfarenheter från såväl arrangörssidan som eget tävlande, som har till uppgift att godkänna program och utse organisationens sakkunniga juryrepresentanter.

Sveriges Arkitekter erbjuder också tävlingsarrangörer tävlingservice, som kan omfatta programskrivning och sekreterarskap i tävlingsjury. Sveriges Arkitekter kan bistå arrangörer i tävlingsprocessen, både i mindre och större omfattning beroende på arrangörens behov.

Sveriges Arkitekters tävlingsservice arbetar alltid för att tävlingen ska få ett resultat som blir ett bra underlag för arrangörens fortsatta process.

Det finns flera sätt att upphandla arkitekter och organisera projekt så att resultatet får hög kvalitet. Sveriges Arkitekters upphandlingsservice hjälper dig som beställare att genomföra också andra arkitektupphandlingar under goda former.

Kontakta oss om du önskar hjälp av vår tävlingsservice och tävlingsnämnd. Vi diskuterar gärna förutsättningar och uppläggning för en tävling varefter vi ger dig en offert på den service du önskar få.

Mer information

Information om tävlingar ges av arkitekt SAR/MSA **Claes Larsson**, claes.larsson@arkitekt.se och av arkitekt SAR/MSA **Katarina Nilsson**, katarina.nilsson@arkitekt.se. Båda nås på telefon 08 5055 7700.

På Sveriges Arkitekters webbplats, www.arkitekt.se/tavlingar, finns mer information om tävlingar och Sveriges Arkitekters tävlingsservice.

Processen sammanfattad

PROGRAM / INLEDANDE SKEDE

- Arrangören överväger lämplig tävlingsform, budget och tidplan för tävlingen, med fördel i samråd med Sveriges Arkitekters tävlingservice.
- Tävlingsfunktionär och en jurysekreterare utses.
 - Tävlingsfunktionären är en av arrangören utsedd person som har som uppgift att ta emot och registrera tävlingsförslagen och se till att de inkomna förslagen är anonyma. Tävlingsfunktionären är den person som de tävlande kan ta kontakt med för att ställa frågor. Tiden för både inlämning och frågor är reglerad i tävlingsprogrammet. Tävlingsfunktionären deltar inte i juryarbetet.
 - Juryns sekreterare kan vara en av arrangören utsedd person eller Sveriges Arkitekters tävlingssekreterare. Sekreteraren deltar i alla juryns möten och för anteckningar och ställer samman juryns bedömning i ett utlåtande.
- En jury utses.
- Tävlingsprogrammet, med allt erforderligt tävlingsunderlag som bilagor, utarbetas. Materialet ska godkännas av juryn innan tävlingen startar.
- Tävlingsunderlaget kopieras, trycks eller läggs upp i digital form.
- Tävlingen annonseras, alternativt tävlingsunderlaget sänds ut till utvalda arkitektföretag. Vid en inbjuden tävling väljs först vilka arkitektföretag, oftast mellan tre och fem, som ska delta.
- Tävlingen (särskilt inbjuden tävling) inleds ofta med ett startseminarium och gemensam visning av tävlingsområdet.

När tävlingen genomförs i samverkan med Sveriges Arkitekter:

- Samråd med Sveriges Arkitekters tävlingservice om tävlingsform, budget och tidplan. Sveriges Arkitekters tävlingservice kan anlitas för sammanställning av tävlingsprogrammet och även för att vara juryns sekreterare.
- Sveriges Arkitekter utser två sakkunniga juryledamöter.
- Programmet utarbetas i samråd med Sveriges Arkitekter och ska godkännas, förutom av juryn, av Sveriges Arkitekters tävlingsnämnd innan tävlingen startar.

TÄVLING

- Tävlingsdeltagarna arbetar med uppgiften. Eventuella frågor från de tävlande ställs skriftligen till tävlingsfunktionären, som skickar alla frågor med juryns svar till samtliga tävlande. Förslagen, anonyma och försedda med motto, lämnas in senast på utsatt dag.

BEDÖMNING

- Juryn bedömer tävlingsförslagen, utser vinnare och övriga pristagare samt lämnar en rekommendation om fortsatt handläggning till arrangören. Först då juryutlåtandet formulerats och undertecknats av samtliga jurymedlemmar bryts de tävlandes bifogade namnsedelskuvert och därmed anonymiteten.

AVSLUTNING

- Resultatet publiceras och dokumenteras.
- I avslutningsskedet ingår normalt en prisceremoni och en utställning av tävlingsbidragen.
- När tävlingen genomförts i samverkan med Sveriges Arkitekter gör organisationen en webbaserad dokumentation av tävlingsbidragen.
- Avtal om det fortsatta arkitektuppdraget bör slutas med vinnaren så snart som möjligt efter avslutad tävling. Först vidtar vanligtvis ett skede då vinnaren får bearbeta sitt förslag utifrån de synpunkter som framkommit under bedömningen och i dialog med beställare, brukare och kommun. Efter vederbörliga beslut om genomförande följer projekteringsfasen.

Tävlingsregler

Det ligger i såväl tävlingsarrangörers som tävlandes långsiktiga intresse att arkitektävlingar följer ett givet regelsystem. Genom regelsystemet definieras begreppet arkitektävling och knyts till de för svenska och nordiska arkitektävlingar grundläggande principerna om program, professionell bedömning, anonymitet, pris och fortsatt uppdrag efter tävling.

Tävlingsreglerna uppfyller Lagen om offentlig upphandling, LOU, och anknyter till de internationella regler som fastställts av UNESCO.

Genom att tillämpa de nationellt överenskomna tävlingsreglerna skapas goda möjligheter för en eftersträvad belysning av uppgiften och ett bra underlag för arrangörens ställningstaganden. Reglerna syftar till att ge de tävlande entydiga förutsättningar för sin tävlingsinsats och att garantera en saklig bedömning.

Tävlingsreglerna är partsgemensamma, det vill säga gemensamt överenskomna mellan arrangörernas och de tävlandes organisationer och företrädare. Det gör dem trygga att använda för alla inblandade parter.

Reglerna baseras på mångårig erfarenhet av vilka förutsättningar och villkor som bör gälla för att arrangörens syfte med tävlingen ska uppnås och för att de tävlande ska kunna vara förvissade om att de deltar i en väl övervägd tävlingsprocess.

Reglerna är utformade så att de kan användas både vid tävlingar där arrangören är en privat byggherre och vid tävlingar där arrangören är en offentlig myndighet.

Tävlingsreglerna

1§ Arrangör

En tävling kan arrangeras av enskild eller juridisk person.

Tävlingen bör arrangeras och genomföras i samråd med – beroende på uppgiftens art – en eller flera av de organisationer som representerar de tävlande.

2§ Art

En tävling kan, med hänsyn till dess syfte, ges karaktären av

projekttävling, när syftet är att få fram ett förslag som grund för förverkligande, med anlitande av upphovsmannen för genomförande eller

idétävling, när syftet i första hand är att få belyst olika principer för lösning av en uppgift eller ett problem utan uttalad avsikt att tävlingen skall resultera i ett förverkligande eller uppdrag till vinnaren.

3§ Former

Beroende på tävlingens art och uppgiftens omfattning kan en tävling arrangeras exempelvis i följande former:

allmän tävling, vilken är öppen för alla.

inbjuden tävling, vilken är öppen endast för namngivna inbjudna.

tvåstegstävling, där första steget är en allmän tävling som följs av en inbjuden tävling med utvalda från första steget.

4§ Deltagare

Av tävlingsprogrammet skall framgå vilka som har rätt att delta.

Utesluten från deltagande är

- juryledamot samt av juryn anlitade medhjälpare och sakkunniga
- den som är kompanjon med eller på sätt som anges i 11§, 1, 2 eller 5 p. i förvaltningslagen (1986:223) står i nära förhållande till juryledamot

Vid tveksamhet om deltagarrätt skall, om organisation som företräder de tävlande

medverkar, yttrande inhämtas från denna.

Anm.

För tävlingar över tröskelvärdet gäller enligt LOU: En formgivningstävling får begränsas till visst antal tävlande. Valet av tävlande skall göras utan ovidkommande hänsyn. Valet får inte i något fall göras med utgångspunkt i ett visst geografiskt område.

5§ Jury

För en tävling skall utses en jury, som ansvarar för tävlingens genomförande. Med beaktande av nedanstående bestämmelser har arrangören att fastställa antalet ledamöter, vilket bör vara ojämnt.

När organisation som företräder de tävlande medverkar skall denna utse minst två av juryledamöterna. Om flera organisationer medverkar utser var och en av dessa minst en ledamot. Övriga ledamöter utses av arrangören.

Juryn skall ha en ordförande. Ordföranden utses av arrangören eller väljs inom juryn.

Varje ledamot har en röst. För beslut erfordras att minst hälften av ledamöterna är ense. Vid lika röstetal skall ordförandens röst fälla avgörandet.

Arrangören ställer sekreterare till juryns förfogande. Juryn kan engagera sakkunnig som rådgivare.

Anm. Om det krävs särskilda yrkesmässiga kvalifikationer av de tävlande skall enligt LOU minst en tredjedel av medlemmarna i juryn ha samma eller likvärdiga kvalifikationer.

6§ Funktionär

För en tävling skall utses en tävlingsfunktionär, som under tystnadsplikt handhar kontakten med de tävlande.

7§ Program

För en tävling skall arrangören utarbeta program, vilket beskriver tävlingsuppgiften,

redovisar utvärderingskriterier och reglerar rättigheter och skyldigheter för arrangör, jury, tävlande och eventuell medverkande organisation.

Programmet indelas lämpligen i följande huvudavsnitt:

inbjudan, där arrangörens namn, tävlingens form och syfte anges;

tävlingsuppgiften, som ger allsidig inblick i uppgiften och gällande förutsättningar;

tävlingstekniska bestämmelser, vari anges gällande programhandlingar, omfattning och utförande av tävlingshandlingar, inlämningsdatum, prissumma, utställning, vidare bearbetning m.m.

Redovisningen skall ha en omfattning som är relevant med hänsyn till tävlingens syfte och uppgiftens komplexitet.

Programmet skall utformas så att samma krav ställs på varje tävlande.

Programmet skall godkännas av juryns ledamöter och i förekommande fall – från organisatorisk synpunkt – av organisation som företräder de tävlande.

Anm.

För offentlig upphandlande enhet gäller krav på annonsering vid upphandling över tröskelvärdet.

8§ Anonymitet

Tävling skall under bedömningstiden genomföras med full anonymitet för de tävlande. Detta sker genom att förslagen förses med motto samt att en förseglad namnsedel biläggs.

Ett tävlingsbidrag får presenteras för juryn endast på ett sådant sätt att det inte framgår vem som har lämnat ett enskilt bidrag.

Av namnsedel skall framgå vem som har upphovsrätt till tävlingsförslaget.

Om särskilda skäl föreligger kan inbjuden tävling genomföras utan krav på anonymitet.

Anm.

För formgivningstävling enligt LOU krävs alltid anonymitet.

9§ Utgifter

Arrangören bekostar alla utgifter för tävlingens genomförande.

Prissumma och tävlingsarvodet fastställs med hänsyn till uppgiftens art, omfattning och svårighetsgrad samt om tävlingen förutsätter efterföljande uppdrag och, om sådan medverkar, efter samråd med organisation som företräder de tävlande.

I en allmän tävling fastställs en prissumma att användas till priser och övriga belöningar av tävlingsförslag. Juryn beslutar om fördelning av prissumman.

I en inbjuden tävling fastställs ett lika stort tävlingsarvode till var och en av de inbjudna deltagarna. Dessutom kan finnas en prissumma som juryn skall fördela. Om så anges i programmet kan ersättning, fast eller rörlig, utgå till de tävlande för moment enligt ABK 96 §9.4

Tävlingsförslag skall försäkras av arrangören om så anges i programmet. Sådan försäkring skall gälla under bedömningstiden samt under tid för transport av obelönade tävlingsförslag till respektive tävlingsdeltagare efter avslutad tävling.

I de fall organisation medverkar äger denna rätt att erhålla ersättning från arrangören enligt överenskommelse som träffas före tävlingens utlysande.

10§ Bedömning

Juryns uppgift är att utse vinnande tävlingsbidrag med utgångspunkt i de förutsättningar som framgår av programmet.

Endast juryns ledamöter, sekreterare och sakkunniga får närvara under bedömningen och skall arbeta under tystnadsplikt.

Alla beslut och eventuella reservationer protokollförs.

Jury skall utsluta från bedömning förslag som

- inte är inlämnat inom fastställd tid
- inte uppfyller programmetts krav på anonymitet
- saknar betydande delar av begärd redovisning

Redovisning i tävlingsförslag utöver vad som begärs i programmet upptas inte till bedömning.

Förslag som på betydelsefulla punkter avviker från väsentliga krav i programmet kan tilldömas belöning utanför prissumman.

11§ Juryns utlåtande

Jury skall avge ett skriftligt utlåtande som skall innehålla följande:

allmänt omdöme, med angivande av riktlinjer för bedömningen, generella synpunkter beträffande funktionella, tekniska, ekonomiska och estetiska frågor, miljö m.m.;

individuell bedömning

som i inbjuden tävling ges till samtliga förslag och i allmän tävling får begränsas till samtliga belönade förslag;

beslut beträffande fördelning av prissumman. Juryns beslut skall motiveras. Juryn kan genom hedersomnämning framhäva förslag som inte belönas men som förtjänar erkännande;

rekommendation till arrangören om tävlingsuppgiftens vidare handläggning.

Jury skall rekommendera ett förslag till utförande eller vidare bearbetning om detta inte är uppenbart olämpligt. Till utförande eller vidare bearbetning kan samtliga belönade förslag ifrågakomma.

12§ Omtävling

Om jury inte kan avsluta sitt arbete genom att utse en vinnare kan den rekommendera ytterligare ett tävlingssteg – en omtävling – mellan ett utvalt antal tävlingsdeltagare.

13§ Brytande av namnsedel

Vid tävling med anonymitetskydd får namnsedlarna inte

brytas förrän bedömningen är avslutad och jury har undertecknat sitt utlåtande.

Omtävling enligt 12§ skall genomföras med bibehållen anonymitet.

Om namnsedeln visar att den som avgivit förslag inte haft rätt att delta i tävlingen, skall denne fränkännas tilldömd bedömning.

14§ Offentlighet

Arrangören bör informera och stimulera till debatt rörande tävlingsuppgiften.

Efter offentliggörande av tävlingsresultatet skall arrangören hålla samtliga förslag offentligt utställda eller tillgängliga i minst 8 dagar. Vid denna utställning skall juryns utlåtande med tillhörande bilagor vara tillgängligt. Om organisation som företräder de tävlande medverkar har denna rätt att på egen bekostnad låta utställa förslagen.

15§ Publicering

Rätten till publicering av tävlingsförslagen är fri. Upphovsmannens namn skall anges när detta är känt.

16§ Äganderätt

Arrangören innehar den materiella äganderätten till belönade och arvoderade tävlingsförslag. Förslagsställare äger dock rätt att utbyta originalförslag mot kopia eller annan avbildning.

Övriga tävlingsförslag skall fraktfritt återsändas till respektive förslagsställare efter avslutande utställning.

17§ Upphovsrätt och nyttjanderätt

De tävlande innehar upphovsrätten och behåller nyttjanderätten till sina förslag. Arrangören äger dock under en tid av sex månader efter tävlingens avgörande eller annan i programmet fastställd tid option på nyttjanderätten till belönade och arvoderade förslag. Om inte inom denna tid avtal träffats, äger förslagsställaren fritt förfoga över sitt förslag.

Arrangören äger rätt att använda det samlade tävlingsresultatet vid det fortsatta arbetet med tävlingsuppgiften, förutsatt att detta inte strider mot gällande svensk lag om upphovsrätt.

Anm.

Det samlade tävlingsresultatet ger ibland arrangören anledning att ge vinnaren kompletterande direktiv eller på annat sätt uppmana vinnaren att bearbeta sitt förslag. Det ligger i tävlingsförfarandets natur att det samlade tävlingsresultatet ska kunna utgöra del i arrangörens underlag för det vidare arbetet. Önskar däremot arrangören direkt utnyttja enskild tävlandes förslag, helt eller delvis, måste sådant nyttjande uttryckligen avtalas mellan arrangören och berörd(a) tävlande.

18§ Uppdrag efter tävling

Upphovsrättsinnehavare till förslag, som juryn rekommenderat till vidare bearbetning eller utförande bör i första hand ifrågakomma för uppdrag i anslutning till det aktuella tävlingsförslaget.

I det fall förutsättning för tävlingen enligt programmet varit att ge vinnaren fortsatt uppdrag skall, om förslaget ej kommer till utförande, utöver tävlingsarvode eller prissumma, ersättning utgå till upphovsrättsinnehavaren i enlighet med vad som angivits i programmet.

Om upphovsrättsinnehavaren inte har erforderliga resurser att handha uppdraget bör det lämnas honom i samarbete med annan fackman, vald i samråd med arrangören.

Finner arrangören skäl att frågå juryns rekommendation, skall, i de fall sådan medverkar, samråd ske med organisation som företräder de tävlande

Ledamot av jury eller juridisk person hos vilken denne är anställd eller över vilken han har ett bestämmande inflytande får inte åta sig uppdraget.

Anm.

En upphandling som enligt tävlingsreglerna ansluter till en tävling och skall tilldelas vinnaren får enligt LOU föregås av förhandlingar utan föregående annonsering. Om tävlingen avslutats med att juryn bedömt att fler utföranden än endast ett kan komma ifråga skall förhandlingarna avse samtliga dessa bidrag.

19§ Tvist

Om ej annat anges i tävlingsprogrammet skall tvist avgöras av allmän domstol.

Arrangörer och tävlande

Tävlingsreglerna är utarbetade och godkända av följande företrädare för arrangörer och organisationer som representerar de tävlande.

Arrangörer
Byggandets Kontraktskommitté (BKK)
Statens Konstråd

BKK:s medlemmar är: Byggherrarna, Sveriges Kommun- och Landsting, Fastighetsägarna Sverige AB, HSB:s Riksförbund, Riksbyggen, SABO, Sveriges Byggindustrier, Elektriska Installatörsorganisationen EIO, Svensk Ventilation, Isolerfirmornas Förening, Kylentreprenörernas Förening, VVS Föreningen, Staten genom Banverket, Fortifikationsverket, Luftfartsverket, Vägverket och Statens Fastighetsverk.

Tävlande
Sveriges Arkitekter
STD Svensk Teknik och Design
Sveriges designer
Konstnärernas Riksorganisation (KRO)
Svenska Byggingenjörers Riksförbund (SBR)
Svenska Väg- och vattenbyggares Riksförbund (SVR)

Sveriges Arkitekters tävlings- och upphandlingsservice ger råd i alla typer av upphandlingsfrågor till dig som är beställare av arkitekttjänster. Vi åtar oss också att biträda i planering, administration och genomförande av såväl tävlingar som parallella uppdrag.

Tveka inte att kontakta oss tidigt inför en förestående upphandlingsprocess. Ju förr desto bättre. Du behöver inte alls ha någon färdig bild av vilken process du vill ha när du kontaktar oss. En förutsättningslös, tidig diskussion kan vara en god hjälp till att bestämma den fortsatta processen.